

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

MAGMA

Sayı: 36 • MAYIS 2018

Baykuş

DOĞANIN GÖZÜYLE: TARİH

Dosya

Yeni Rusya Sırlar, Hayaller, Şüpheler

Sovyetler Birliği'nin çözülmesiyle ortaya çıkan Rusya Federasyonu, kendini uzun yıllar sürececek çalkantılı bir sürecin içinde buldu.

Ekonomik büyüklüğünün ve sanayisinin yüzde kırkını, askeri

kapasitesini, moralleriyle, varlığını kaybetmiş bu yeni ülke hızla toparlandı; dünya siyasetinde üstüne düşen rolü oynamaya başladı.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://ranney.org>

Yeni Rusya

Sırlar, Hayaller, Şüpheler

Rusya, uçsuz bucaksız toprakları ve muazzam yeraltı kaynaklarına karşın ekonomik sorunlarla boğuşuyor. Kendine özgü siyasi kültürü, tarihsel derinliği, çok boyutlu güvenlik ve tehdit algılarıyla sürprizler ve çelişkiler ülkesi. Moskova Devlet Üniversitesi'nden Kerim Has, yeni Rusya'yı Magma için yazdı.

yazı: KERİM HAS / fotoğraflar: ÖZCAN YÜKSEK

BATI İLE DOĞU: Almanya'yı birbirinden ayıran Berlin Duvarı'nın yıkılmasını takiben Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nde çözülmenin baş göstermesi küresel siyasette iki kutuplu dünya düzeninin ve Soğuk Savaş'ın sona ermesini de beraberinde getirdi. SSCB'nin topraklarının yüzde 24'ünün, nüfusunun neredeyse yarısının, ekonomik büyüklüğünün yüzde 40'ından fazlasının, sanayisinin yüzde 40'a yakınının, askeri kapasitesininse yüzde 45'inin kaybedilmesiyle günyüzüne çıkan yeni Rusya Federasyonu, 1991 sonrası kendini uzun yıllar sürecek çalkantılı bir sürecin içinde buldu. SSCB dağıldığında bir anda kendisini yabancı bir devletin sınırlar içerisinde bulan etnik Rusların sayısı 30 milyona yaklaşıyordu ki bu bile tek başına yeni Rusya için vatandaşlık sorunları ve göçler de dahil birçok problem anlamına geliyordu. Özellikle 2000'li yılların ortalarına kadar devam eden bu kargaşalı sürecin henüz tam anlamıyla tatil edildiği söylenemez.

SSCB sonrası çeyrek asırdan fazla süre geçmesine rağmen günümüzde bile Rusya, uçsuz bucaksız toprakları ve muazzam yeraltı kaynaklarına karşın ciddi ekonomik sorunları, dünya literatürüne kazandırdığı eşsiz ve sayısız sanat, edebiyat ve kültür hazineleri, nev'i şahsına münhasır siyasi kültürü ve pek tabii tarihsel derinliğe de sahip güvenlik boyutlu tehdit algılarıyla tam bir sürprizlerle ve çelişkiler ülkesi.

Sınırsızlığın Ruyası

Sovyetler Birliği'nin 26 Aralık 1991'de dağıldığının resmen ilanıya ortaya çıkan 15 yeni devletten biri olan Rusya Federasyonu, yüzölçümü açısından 17 milyon kilometrekareyle (Türkiye'nin yaklaşık 22 katı) dünyada en geniş topraklara sahip ülke unvanını elinde bulunduruyor. En doğusundaki Kamçatka'dan en batısındaki Kaliningrad'a uzanan en geniş ve en büyük Rus topraklarında belli hız limitindeki

Rusya Federasyonu Devlet Başkanı Vladimir Putin, Donanma Komutanı Vladimir Korolev (solda) ve Savunma Bakanı Sergey Şoygu ile birlikte Rus Deniz Kuvvetleri Günü kutlamasında. Sovyetlerin çöküşüyle askeri gücü hayli gerileyen Rusya, bu kez yeni bir askeri ve yeniden dünyanın en büyük ve en etkili askeri güçlerinden oldu.

uçaklarda seyahat eden yolcuların 31 Aralık gecesi havada yılbaşını 11 kez kutlama imkânı mevcut!

Dünya karalarının yüzde 11,4'ünü oluşturan Rusya, sınır komşusu ülke sayısı açısından da lider konumda. Abhazya ve Güney Osetya gibi kısmen tanınan devletler de dahil edildiği takdirde 18 ülkeyle sınırı olan Rusya'nın topraklarının yüzde 75'i Asya'da yer alırken yüzde 25'i Avrupa'nın bir parçası. Nüfus dağılımında tam tersi durum söz konusu.

Sadece 147 milyon nüfusa sahip Rusya'nın nüfusunun yüzde 78'i ülkenin Avrupa kısmında yaşarken kalan kısmı Uralların ötesi, Sibirya ve Uzak Doğu bölgeleri gibi muazzam Asya steplerinde hayatını sürdürüyor.

Soğuklar ülkesi Rusya'nın birçok bölgesinde kış altı aydan fazla sürüyor. Sıcaklığın eksi 30'ların altına inmemesi ise o yıl kış mevsiminin fazla soğuk geçmediği anlamına geliyor. Pektabii dünyanın en soğuk yerleşim yerlerinden Yakutistan'ın

Oymyakon ve Verhoyansk gibi kasabalarında termometrelerin eksi 70'leri test ettiği de oluyor. Günümüzde dahi Sibirya'nın birçok bölgesinde kışları, donan nehirlerin üzerine geçici portatif rayların döşenerek yerleşim yerlerine trenle gıda, giyecek, ilaç vs. götürülmesi sıradan bir uygulama.

2. Dünya Savaşı'nın hâlâ süregelen etkilerinden biri olarak ve yine erkeklerin önemli bir kesiminin alkolle aşırı düşkünlükleri ve hayata erken veda etmeleri gibi nedenlerden dolayı Rusya'da kadın nüfus, erkek nüfustan 11 milyon fazla. Rusların kendi aralarında şakaşırken Rusya'nın en önemli ihracat "kalemleri" arasında petrol ve gazdan sonra yer alan otomobil ve elektrikli aletler sayımları boşuna değil! Ortalama

Rusya, Sovyetlerin çöküşünün ardından ekonomik, siyasi ve toplumsal olarak çakanatlı bir süreçten geçti. Özellikle eğitimde karşılaşılan sorunlar hali devam etse de eğitilmiş nüfus bakımından dünyanın en iyisi. Gençler müzikten spora her alanda etkin. Petersburg'da Kışın Yarışları, Moskova'da Kışın Yarışları, Kazan'da Kışın Yarışları...

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://ranney.org>

ömrün kadınlarda 77, erkeklerde ise 66 yılı olduğu Rusya'da bu durum haliyle aile ve toplumsal hayatta da kadının rolü hakkındaki farklı bir tabloyu karşımıza çıkarıyor. Uzun çalışmalarıyla tır şoförlüğüne, nükleer santral işletiminde kışın kar temizleyicisine kadar Rusya'da hemen hemen her işkolunda kadınların meşgul olduğunu gözlemlemek mümkün.

En kalabalık şehirleri arasında Moskova'yı 5,5 milyonla 18 ve 19. yüzyıllarda Rusya'nın Avrupa'ya açılan kapısı mahiyetindeki eski başkent St. Petersburg izliyor. Nüfusu bir milyonu geçen kent sayısı bu ikisi de dahil edildiğinde 15'i buluyor. Ekonomik durum, gelecek kaygısı vs birçok nedenle doğum oranlarının son derece düşük seyrettiği 1990'ların başında Rusya'nın içine girdiği demografik kriz özellikle 2007 sonrasında ailelere sağlanan teşvikler ve yardımlarla önemli ölçüde aşıldı ve kısımde olsa nüfus artışında son yıllarda pozitif trend yeniden yakalandı.

Rusya aynı zamanda çok etnik, dini ve mezhebi yapıya sahip bir ülke. 200'e yakın farklı etnik grubun yaşadığı ülkede Ruslar (yüzde 80) ve Tatarlar (yüzde 4) ana iki grup. Ukraynalılar, Başkurtlar, Çuvaşlar, Çeçenler, Ermeniler, Avarlar, Mordvinler, Darginler, Udmurtlar, Mariler gibi diğer bütün etnik grupların her birinin toplam nüfustaki payı yüzde 1,5'in altında. Ortodoks Hristiyanlık (yüzde 74), İslam (yüzde 7), Budizm (yüzde 1) ve Yahudilik (yüzde 1) inanç grupları arasında ilk sırada yer alıyor. Farklılık göstermesine rağmen birçok anket tekendisini herhangi bir inanç grubuna dahil etmeyen nüfusun oranı yüzde 5 ila 15 arasında değişiklik gösteriyor. 2014 yılında ilhak edilen Kırım ve Sivastopol da dahil edilirse, 85 federe birimden oluşan Rusya Federasyonu'nda İslam dini özellikle Kafkaslar, Tataristan, Başkurdistan ve Sibirya'nın bir kısım bölgelerinde yaygın iken Kalmukya, Tuva, Buryatya gibi bölgelerde geniş ke-

simlere Budizm hitap ediyor. Yine Rusya Federasyonu içerisinde Stalin'in Sovyetler Birliği döneminde oluşturulan Yahudi Özerk Bölgesi (Birobian) demevcut.

Yüz elliye yakın farklı dilin konuşulduğu Rusya'da bütün ülke çapında tek resmi devlet dili Rusça. Ancak Rusya'nın farklı federe birimlerinde Rusçayla birlikte Tatarca, Altayca, Adigece, Nogayca, İnguşça, Komice, Hakasça gibi 37 farklı dil de yine bölgelelerde devlet dili statüsünde yer alıyor. UNESCO verilerine göre konuşulan kalmadığı için Rusya'da ölü dil sayısı 20'yi, halihazırda yok olma tehlikesi yaşayan ve oldukça sınırlı sayıdaki konuşan kalan dilsayısı 49'u buluyor.

Ekonomisi büyük oranda petrol, doğalgaz, maden ve hammadde kaynaklarına bağımlı olan Rusya'nın yıllık gayrisafi milli hasılası 1,3 trilyon dolar civarında, kişi başına düşen gelir miktarı da 8.900 doların biraz üstünde seyrediyor. Halihazırda 20 milyon insanın yoksulluk sınırının altında yaşadığı Rusya'da asgari gelir ise 9.500 ruble (yaklaşık 160 dolar). Dünyada petrol rezervleri açısından altıncı, üretiminde üçüncü sırada yer alan Rusya, doğalgazda hem rezervler hem de üretim açısından ikinci sırada yer alıyor. 2017'de Rusya toplam 359 milyar dolarlık ihracat gelirinin 212 milyarı enerji üzerinden elde etti.

Entelektüel Hareketlilik

Şüphesiz SSCB'nin yıkılışını takiben çalkantılı yıllar ve sonrasında

Yeni dönemin en hareketli iktisadi etkinlik alanlarından biri de inşaat. Özellikle Moskova, bir yandan yeni konut ve gökdelenlerin yapılması, bir yandan da eski yapıların restorasyonu ile yeni bir nitelik kazanıyor.

Rusya'nın sosyokültürel yaşamı ve entelektüel hayatı da değişim ve dönüşümden nasibini aldı. İdeolojik angajmanların yerini önemli ölçüde ticari kazançlara bıraktığı sanat hayatında Batı kültürünün etkisi de daha fazla hissedilmeye başlandı.

Tiyatro, bale ve operanın toplumun büyük kesimi tarafından takip edilen sanat faaliyetleri arasında yer aldığı doğru olmakla beraber konser, sinema, internet çağının sağladığı eğlence imkânlarının da Rus toplumunun tercihlerinde artık üst sıraları zorladığı söylenebilir. İlk tiyatronun 1672 yılında faaliyete geçtiği Rusya'da 1990'lı yılların başındaki tiyatro sayısı 400'ün biraz üzerindeyken halihazırda 650'ye varmış bulunuyor. 2017 yılında Rusya'daki tiyatro oyunu, bale ve opera izleyici sayısı 40 milyonla rekor seviyesine ulaştı. Yine Rusya'da irili ufaklı toplamda sayısı 3.500'ü aşan müze ve sanat galerisini de geçen yıl 125 milyon kişi ziyaret etti. Müzikte ise eskinin sosyal temalı vurgularından ziyade şimdilerde Rus gençliğinin duygu ve heyecanını yansıtan rock konserleri en popüler dönemini yaşıyor.

Devrimci ve toplumcu temaları işleyen Sovyet edebiyatının aksine günümüz Rusya'sında distopya yazarlarıyla polisiye ve askeri tarih romanları revaçta. Edebiyatta sansürün varlığını önemli ölçüde yitirdiği yeni Rusya'nın meydanlarında artık dev Lenin heykellerini görmek nostaljide kalırken ana cadde ve sokakları Sovyet döneminin Alek-

sandr Soljenitsin gibi sakıncalı yazarlarının isimleriyle anılıyor. Pek tabii Rusya'nın çok etnik ve dini yapıya sahip olmasının sağladığı en kıymetli kazanımlarından birinin kültür ve sanat hayatında ortaya çıkardığı zenginlik ve çoğulculuk olduğunu da vurgulamak gerekiyor. Rusya'da mimariden edebiyata, tiyatrodan resme birçok sanat eserinde Rus / Slav ve Ortodoks kültürünün etkisini hissetmenin yanı sıra diğer etnik ve dini grupların temsilcilerinin de büyük izler bıraktığını görmek mümkün.

Sovyetler sonrası Rusya'da eğitim sektörü de yine Batı dünyasıyla adaptasyon süreci içerisinde. Avrupa'da yükseköğretimde ortak standartları hedefleyen Bologna Süreci'ne 2003 yılında katılan Rusya, eğitim sistemindeki eksikliklerini giderme arayışını sürdürüyor. Halihazırda bin iki yüzden fazla üniversitenin ve yüksek okulun bulunduğu Rusya'da 5,5 milyon civarında öğrenci yüksek öğrenim görüyor. OECD'nin 2017 yılı verilerine göre 25-64 yaş arası profesyonel orta ve yüksek öğrenim sahibi nüfus oranı

❖ **Petersburg'da** Griboyedov Kanalı ve kanalın ucunda Kanlı Kilise. Kanalın Nevski Bulvarı'nı kestiği noktadaki köprüden muazzam bir kentsel manzara gözler önüne seriliyor (solda üstte).

Sovyet sosyalizminin çözümlü yerini kapitalizme bırakmasıyla çokuluslu şirketler el değmemiş bu devasa coğrafyaya akıncı oldu. Hatta aynı yıl Moskova Puşkin Meydanı'nda açılan McDonald's restoranının önündesıra giren yüzlerce insanı CNN "soğuk savaşın sonu" diye haberleştirmişti. Şimdi Rusya'nın her şehrinde küresel markalar ve atılan göze çarpıyor (solda).

Rusya'da irili ufaklı, sayısı 3.500'ü aşan müze ve sanat galerisi bulunuyor ve bu müzeleri geçen yıl 125 milyon kişi ziyaret etti. Petersburg'daki Sovyet Müzesi'nde öğrenciler bir ziyaret sırasında öğretmenlerini dinlemekte (üstte).

yüzde 56 ile en yüksek ikinci ülke olan Rusya'nın önünde küçük farkla sadece Kanada (yüzde 57) var. İkinci ve üçüncü üniversite bitiren Rusların sayısının da yine milyonları aştığını belirtmek gerekiyor.

Özellikle sayısal bilimlerde Rusya, dünyanın önde gelen saygın kurumlarına sahip. 1990'lı yıllarda ülkenin her alanında içinden geçtiği krize rağmen 2000'lerde sadece fizik alanında dört Rus bilim adamı Nobel ödülü kazanırken matematik olimpiyatlarında Rusya dünya liderliğini uzun süredir muhafaza ediyor. Yönetimde otoriter eğilimli ülkelerin karakteristiklerinden biri olarak fazla gelişim gösteremeyen sosyal bilimlerde Rus üniversitelerinin her geçen gün daha da ilerlediği bilinen bir gerçek.

Siyasetin Yakıcı Yüzü: Gorbaçov'dan Yeltsin'e

Hiç şüphesiz Rusya Federasyonu, SSCB'nin ana varisi olarak önemli bir miras devraldı. Bu mirasın BM Güvenlik Konseyi'nde (veto hakkına sahip) daimi üyeliğinin devamı gibi siyasi ve diplomatik açıdan uluslararası sistemde Rusya'ya günümüze değin bazı ayrıcalıklar sağladığı doğru. Yine SSCB'nin nükleer silah kapasitesinin de tek başına Moskova'nın kontrolüne geçmesi, Soğuk Savaş sonrası uluslararası ilişkilerdeki askeri güç dengelerinde de diğer büyük devletlerce hep dikkate alınmasını gerektirdi. Ancak SSCB'nin yeni Rusya'ya bıraktığı özellikle sosyo-ekonomik plandaki boşluklar, her ne kadar pek tabii dağılımın yol açtığı insan ve sermaye

mobilizasyonu, Rusya'nın uzun yıllar hem kendi içinde birçok problemle boğuşmasına neden oldu hem dediğeleranlardakiimkânlarınietkililibr şekilde kullanmasını engelledi.

Batıcılık olarak adlandırılan siyasi akım, 1991-1993 yılları arasında Rusya'nın yeni dünya düzenine adapte olma sürecinde gerek dış politika gerekse de ekonominin yeniden yapılandırılmasında dominant role sahip oldu. Aslında bir anlamda söz konusu Batıcılık akımı, SSCB'nin son lideri Mihail Gorbaçov'un içinde perestroyka (yeniden yapılanma) ve glasnost (açıklık) başlığı altında 1985'te başlattığı reform çalışmalarının Soğuk Savaş sonrası ilk dönemde Rusya'nın dış politikasında Transatlantik ittifakla ilişkilerini tanımlayan bir süreç işaret etmekteydi. Yeni Rusya'nın ilk Devlet Başkanı Boris Yeltsin'in

en güvendiği bakanlardan biri olan Dışişleri Bakanı Andrei Kozirev'in Batılı ülke ve kurumlarla (sonuçları tartışmalı da olsa) pozitif ilişkilerin kurulmasına dair verdiği öncelik bu dönemin en belirgin özelliği idi.

Öte yandan, SSCB'nin dağılması'nın nedenleri arasında gösterilen merkezi planlı ekonomik sistemin çökmesi ve sonrasında serbest pi-

©

Gorki Leninskiye kasa basındaki Lenin Müzesi'nde Lenin'in yaşamındaki eserler camdan yapılmış dikey prizmalar içinde üç boyutlu şekilde sahneleniyor. 1987 yılından beri el değmemiş, sistem işlemeye devam ediyor (üstte).

Moskova Metrosu'nun Dostoyevskaya İstasyonu'nduvanları Dostoyevski'nin romanlarının siyah beyaz mermerden yapılmış tasvirleriyle bezeli. Peronların merdivenlerde yolculuk yapan fotoğrafı tasvir sanki her gece Nevski'ye çıkıp son treni yetiştirmeye çalışan "yeraltı" kahramanı gibi Peronun duvarları naysa Suç ve Ceza, Karamazov Kardeşler, Budala ve Eciniller'den sahneler resmedilmiş (altta).

© NAZIM SERHAT FIRAT

6

Petersburg'daki Kışlık Saray şimdi dünyaca ünlü Hermitaj Müzesi. Milyonlarca eser sergileniyor ve korunuyor. Müze binlerce ziyaretçinin yanı sıra sarayda ve muhteşem eserlerin yanında fotoğraf çekirmeki çitoplanmış yeni evli çiftleri de alıyor.

yasamodelinegeçişteyaşanananzorluklar Rusya'yıDünya Bankası, IMF, Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası gibi Batılı finans kurumlarına muhtaç hale getirdi. Yeltsin'in ekonominin başına getirdiği Maliye Bakanı YegorGaydar'ın devlet mülkiyetinin idaresinden sorumlu komisyonun yöneticisi Anatoli Çubayis ile beraber 1991 sonlarında başlatıldığı "şok terapi" olarak adlandırılan ekonomik reformlarla Rusya, bir yandan fiyatların serbestleşmesi, enflasyonun artışı, özelleştirme gibi kavramlarla tanışırken, diğer yandan da böyle bir sürecin toplumda yol açtığı sosyoekonomik huzursuzlukları Batılıülkelerdenalacağıyardımlarlaaşımayaçalıştı.

SSCB'nin Rusya'ya miras bıraktığı dış borç miktarı 65,3 milyar dolar civarında seyrediyordu. Bu rakamla Rusya, o dönem Brezilya'dan sonra en fazla dış borcu olan ikinci ülke numundaydı. Ağustos 1992'de Mos-

kova'nın Dünya Bankası'ndan aldığı 600 milyon dolarlık kredi uzun sürecek borçlanma sürecinin ilk adımını oluşturdu. 1992-1999 yılları arasında Rusya, Dünya Bankası'ndan 12,7 milyar dolar, IMF'den ise 11,9 milyar dolarlık borçlanmagerçekleştirdi.

SSCB geçmişinin ve çatışmacı iki kutuplu sistemin üzerine kalın bir çizginin çekilmek istendiği 1990'ların başları, Batı ile geliştirilmek istenen ilişkilerin arzu edilen sonuçları vermemesi dolayısıyla bir yandan eski Sovyet nomenklatura'sında rahatsızlığa yol açarken, diğer yandan da Rus toplumu içerisinde hayal kırıklıklarına neden oldu. Bu dönemde özellikle Batılı ülkelerle geliştirilmesi hedeflenen ekonomik işbirliği oldukça kısır kaldı. Kredi ve borç yardımlarının sınırlı kalmasının haricinde bu ülkelere Rusya'ya, beklenen rakamlarda yatırım

duğu ekonomik reçeteler ise ülkede oligarklar adı altında yeni bir zenginler sınıfının ortaya çıkmasına yol açarken Rus toplumundaki yoksulluk oranı artışı gösterdi.

Rusya Dış İstihbarat Servisi (SVR) yöneticisi Yevgeniy Primakov'un 1996 yılı başında önce dışişleri bakanlığı sonrasında da 1998'de başbakanlık görevine getirilmesiyle dış politikada çok kutupluluk doktrini hayata geçirilmeye başlandı. Rusya'yı bir Avrasya devleti olarak tanımlayan Primakov, Rusya'nın kendi özkaynakları ve kendine özgü jeopolitik konumuyla küresel ekonomik gelişimde ve siyasi güç dağılımında merkezi role sahip olduğunu vurgulayan bir politika izledi. Bir anlamda Primakov, 1990'ların başında hem sistemin bütünüyle restorasyonu hem ekonomik ve siyasi yetersizlikler hem de Batı'ya duyulan ihtiyaç dolayısıyla bu dönemde ciddi tereddütler geçiren Sovyet nomenklaturasının yaşadığı ikilemleri aşması ve devlet yönetiminde büyük ölçüde yeniden söz sahibi olması sonucu, Rusya'nın çıkarlarını ve Batı ile ilişkilerini güçlendirecek realist bir perspektiften yorumlamaya çalıştı.

1996-2000 arasında Avrasyacı yaklaşımın hâkim olduğu Rus dış politikasında BDT ülkeleriyle ilişkiler rayına oturtulmaya çalışılırken diğer yandan Çin, Hindistan ve İran başta olmak üzere Ortadoğu ülkeleriyle münasebetlerde de gelişmeler yaşandı. Bu noktada özellikle Batı ile ilişkilerin birinci düzeye gelmemesinin Rusya'yı Çin gibi diğer büyük

güçlere yaklaştırdığı söylenebilir.

1998'de patlak veren ekonomik krizise içeride siyasi istikrarsızlığı ve toplumsal huzursuzluğu artırırken, Rusya siyasetindeki açılımların da oldukça sınırlı kalmasına yol açtı. Krizin tetiklemesiyle Ekim 1999'a gelindiğinde Rusya, 160 milyar dolarla dünyada en fazla dış borca sahip ülke konumuna yükseldi. Benzer sıkıntılı durum Rus ekonomisinin önemli bileşenlerinden dış yardımlar için de sözkonusuydu. 1992-1999 arasında Rusya'dan sermayeçıkışı toplamda 182 milyar

dolarla vardı. Dış yardımların yetersizliği Rusya'da siyasi elitin Batılı başkentlere olan güvenini yitirmesini hızlandırdı. Aynı dönemde Kosova Savaşı'nın kızışmasını takiben 1999 Mart'ında NATO'nun devreye girerek Moskova'nın müttefiki Sırbistan'a karşı başlattığı hava harekâtı da Rusya-Batı ilişkilerinde önemli bir kırılma noktası oldu. Neticede, ekonomik yetersizliklerin yanı sıra Batı ile uluslararasıplanda yaşanan ayrışmalar ve nihayetinde Moskova'nın küresel güç konumundaki aşınım, 1990'lı yılların Rusya

Eylül 1991'de Mihail Gorbacov'ayönelik darbe girişimi Sovyetler Birliği'nin sonunu getirdi. Halk, darbeye karşı direndi; günler sonra Yeltsin'inde darbe karışıtutumu başarısızlıklasonuçlandı. Ancak bu olay hem Gorbacov'un siyasi hayatını hemde Sovyetleri bitirdi(alta).

Yeltsin 1993'te özelleştirme politikalarına karşı çıkan yasama organınıkapattı, anayasayı feshetti. Muhalefet, meclisten çıkmayı reddetti ve halkı barışçıl direnişe çağırdı. Yeltsin, tanklarameclisikuşatınca muhaliflerin protesto gösterilerisilahsız isyana dönüştü. Tanklarameclisbinasınıtopa tuttu, televizyon binası önündeki kalabalık tarandı. Yüzlerce kişi öldü (sağda).

PETER TURNLEY

■ SERGİ GÜNEYEV

İçin "kayıp dönem" şeklinde tarihe geçmesine yol açtı.

Küllerinden Doğan Anka

Devlet başkanlığı koltuğuna 2000 yılında oturan Vladimir Putin'in de Primakov gibi istihbarat kökenli bir geçmişe sahip olması Rus iç ve dış politikasında güvenlik unsurunun daha fazla ön plana çıkması ve Batı ile ilişkilerde ulusal çıkarların güvenlikli bir yaklaşımla savunulması sonucunu doğurdu. Ancak Rusya'nın henüz ekonomik anlamda Batı'ya bağımlılığının büyük ölçüde devam ettiği Putin'in ilk yıllarında bu güvenlikli yaklaşımın ortak tehditler söz konusu olduğunda yerini zaman zaman kısa süreli de olsa Batı ile işbirliği odaklı politikalara bıraktığı da oldu. Öyle ki 11 Eylül 2001'de ABD'deki ikiz kulelere yönelik gerçekleşen terör saldırılarını Batı ile yeniden yakınlaşma noktasında fırsatı çevirmeye çalışan Kremlin yönetimi, Washington'ın Afganistan'da yürüttüğü operasyonun sonuna kadar destek vermediği arka çıktı. Böylelikle Kremlin, 2. Çe-

çen Savaşı'nda başvurduğu güvenlikli sert yöntemlere yönelik Batılı ülkelerin insan hakları konusundaki eleştirilerinin de önüne geçmişti. Putin'in ilk dönem başkanlığında oldukça işlevsel kullanılan uluslararası terörizm tehdidi Batı ile yakınlaşmanın önünü açarken, içeride istikrarın sağlanmasında Kremlin'e avantaj sağladı.

Uluslararası terörizm tehdidinin Washington tarafından tek kutuplu dünya düzeninde kendi hegemon güç konumunu pekiştirme amaçlı kullanılması ise bir süre sonra Moskova'nın direnciyle karşılaşmaya başladı. Irak savaşında ABD'ye karşı Almanya ve Fransa ile beraber ortak bir tutum sergileyen Rusya'nın bu dönemde AB ile ilişkileri de olumlu bir sürece evrildi. Kremlin'in AB ile ilişkilerinde olumlu bir havanın esmesine neden olan bu durumun Rusya'ya karşılıklı ticaret ve enerji ilişkileri bağlamında birkısım getirileri mevcuttu. Putin, Rusekonomisindeki kalkınmayı sürdürebilmek için uluslararası projelere önem veriyordu.

Ayrıca kitaraf arasında Rusya lehine var olan ticaret fazlasının daha da artması mümkündü. Zira uluslararası piyasalarda artan enerji fiyatları AB'ye büyük ölçüde petrol ve doğal gaz ihraç eden Rusya için fırsat anlamına geliyordu. Nitekim 2002 yılında Rusya-AB arasındaki ticaret hacmi 99 milyar euro iken, 2006'ya gelindiğinde enerji fiyatlarının yükselmesiyle burakamiki kattan fazla artarak 213 milyar euro'ya çıktı. Bu süreçte Rusya'nın AB ile ticaret fazlası ise 30 milyar euro seviyesinden 70 milyar euro'ya ulaştı.

Putin dönemi Rusya-Batılı ilişkilerinde önemli bir kırılma noktası olarak ise post-Sovyet coğrafyada 2003-2005 arası ortaya çıkan renkli devrimlerin payı yadsınmaz. 2003 Kasım'ında Gürcistan'da başlayan renkli devrimler serisi yaklaşık bir yıl sonra Ukrayna'da ve sonrasında da Mart 2005'te Kırgızistan ile devam etti.

Eski Sovyet cumhuriyetlerinde art arda baş gösteren olaylar zinciri ve iş başına gelen yeni yönetimlerin izledikleri Rusya karşıtı politikalar, Batı'nın bir yandan demokratik yollarla Rusya'da da rejim değişikliği için çaba gösterdiği, diğer yandan da Rusya'yı çevrelemeye çalıştığı düşüncesinin yaygınlaşmasına neden oldu. Bu düşünce, NATO ve AB'nin Rusya sınırlarına genişleme siyasetiyle sadece siyasi elit düzeyinde değil Rus toplumu nezdinde de kabul görmeye başladı. İmparatorluk ve SSCB geçmişiyle beraber düşünüldüğünde ulusal çıkarlarını ülke sınırlarının ötesinde tanımlayan Rus devlet anlayışının budurumkara alma mekanizmalarında "koruma refleksi" beraberinde getirdi. Kuzey Kafkasya'da artan şiddet de burefleksihizlandırmacı işlev gördü.

Kuzey Osetya'da Eylül 2004'te gerçekleşen Beslan katliamını fırsata çeviren Moskova, federe birleşik devletlerin birinci sınıf iş başına gemileri kararını iptal ederek

■ SERGEI SUPINSKY

merkezden atanması dönemini başlattı. Yine, demokratik değerlerin yorumlanmasında Batı'dan farklılaşan Kremlin yönetimi, ülke idaresinde "egemen ve yönetilebilir demokrasi" kavramını geliştiren politikalar takip etti. Yeltsin döneminde siyasi karar alma süreçlerine etkisi en üst düzeyde hissedilen başta oligark sınıf olmak üzere iç baskı gruplarının Kremlin'e itaatini de sağlayan Putin'in özellikle güvenlik birimlerinde çalışanların devlet politikasındaki belirleyici konumlarını sağlamlaştırarak geliri yüksek dev enerji şirketlerini bu kişilere emanet ettiği bir döneme geçildi. Batı'da "otoriterleşme" olarak adlandırılan busüreçte Kremlin yönetimi iç siyasette Ruslarıntabiriyle "vidaları sıkarken", ekonomik açıdan ülkenin bütünü doğrultmasıyla dış politikada ise "güçlü ve zayıf"ten yenisinden döndüğünü vurgulayan bir

söylem benimsemeye başladı.

Batı-Moskova hattında yükselen tansiyon 2008 Ağustos'unda patlak veren Rusya-Gürcistan savaşıyla ilişkilerde günümüze değin sürecek uzun bir çıkmaza evrildi. Mihail Sakaşvili yönetiminin ayrılıkçı bölge Güney Osetya'yı Tiflis'in kontrolü altına almak için başlattığı operasyon, lokal bir sorunun nasıl hızla küresel bir krize dönüşebileceğine dair çarpıcı bir örnek oluşturdu. Tiflis'in Güney Osetya operasyonuna nanda cevap veren Rusya, zaten Gürcistan sınırına daha önceden yığıldığı askeri birlikleri ve ayrılıkçı bölgelerdeki barış gücü askerleriyle hızla Güney Osetya ve Abhazya'ya girdi.

Abhazya ve Güney Osetya, Tiflis yönetiminden tamamen koparken tek taraflı bağımsızlıklarını yeniden ilan ettirler ve Rusya'da hızla bu iki bölgeyi kontrol altına alarak Kosova'den itibaren kendi çıkarları

açısından oldukça fonksiyonel şekilde kullanmayı başardı. Gürcistan'ın ise toprak bütünlüğü sorunu ortaya çıktığı için NATO üyeliği süreci dondurulmuş oldu. Bu bağlamda, Rusya'nın küresel hegemonya arayışları içerisinde yol aldığı ve "sert güç" enstrümanlarını da yeri geldiğinde bir yöntem olarak benimseyebileceği bir döneme denk düşmesi, NATO'nun post-Sovyet coğrafyaya genişlemesi sürecinin oldukça sancılı geçeceğinin ilk işaretlerinden sayıldı.

Nitekim bu gerilim 2013 ve sonrasında Ukrayna'da yaşananlarla daha somut bir şekilde su yüzüne çıktı. Kasım 2013'te AB ile Ortaklık Anlaşması imzalaması beklenen Kiev'deki Viktor Yanukoviç yönetiminin Moskova'dan gelen baskılar neticesinde süreci askıya alması Anlaşmanın imzalanmamasıyla

6

Şubat 2014 sonunda Rusya, Ukrayna'daki siyasi gelişmeleri fırsat bildi ve Kırım'ı ilhak etti. Kremlin yönetimi, Ukrayna'nın doğu ve güney bölgelerinde de büyük oranda yereldeki milis kuvvetler aracılığıyla yeni bir "hibrid savaş"ın kapısını açtı. Ukraynalılar, Kiev'de Rusya'ya karşı bir gösteri sırasında (solda).

Rusya'nın ekonomisi büyük oranda petrol, doğalgaz, maden ve hammadde kaynaklarına bağlı. Ulaşım ve iletişim altyapısı, son yıllardaki yatırımlarla modernleştirildi. Volga Nehri de halen önemli bir ulaşım yolu (üstte).

başlayan protestolar, sonrasında hükümet karşıtı bir hal alarak Batı yanlısı "Euromaidan" hareketini doğurdu. Protesto gösterilerinin arkasında ABD başta olmak üzere Batılı ülkelerinde rolü bulunuyordu. Olaylar esnasında Batılı başkentlerden Kiev'e giden üst düzey ziyaretçilerin protestoculara destek tavırları Kremlin yönetiminde Ukrayna'da ikinci bir Turuncu Devrim'in gerçekleşme olasılığının hiç de uzak bir ihtimal olmadığı kanısını oluşturdu. Muhtemel bir devrim senaryosundaysa ihtimalleri değerlendiren Moskova'nın, Ukrayna'nın AB üyeliğine giden yolun er geç NATO ile de kesişeceğine inanması bu senaryoya karşı hamlelerini dahaset biçiminde yapmasına neden oldu.

Şubat 2014 sonunda Soçi Olimpiyatları'nda Rusya'nın, Ukrayna'nın Rusya'ya ilhakını gerçekleştiren

Kremlin yönetimi, Ukrayna'nın doğu ve güney bölgelerinde de büyük oranda yereldeki milis kuvvetler aracılığıyla yeni bir "hibrid savaş"ın kapısını araladı. Karadeniz'in güvenliği bağlamında Kırım'ın stratejik bir konuma sahip olması Rusya'nın jeopolitik hesaplamalarında Kırım'ın hayati önem arz ettiği düşüncesi Rus siyasi elitinde zaten yerleşik bir olguydu.

Kırım'ın ilhakı ve Ukrayna'nındaki bölgeler ve özellikle Donbas'ta çatışmaların artmasıyla Batılı ülkelere Rusya karşıtı yaptırımlar yürürlüğe soktu. Mevzu bahis yaptırımlar hâlâ yürürlükte. Neticede Rus dış politikasının, Kırım'ın ilhakı ile Ukrayna lehmesine zemin hazırlayan Ukrayna

krizi, Moskova'yı ideolojik öğelerinden yoksun yeni bir Soğuk Savaş'ta Batı dünyası karşısında rakip konumuna soktu.

Pek tabii Suriye'de 2011'den beri süregelen savaşta özellikle 2015 Eylülünde Rusya'nın doğrudan askeri müdahaleyle krize dahi ve yine busüreç boyunca yaşanan kamplaşmalar da Moskova'nın gerek Batılı ülkelerle ilişkilerinde gerekse bölgesel aktörlerle temaslarında yeni okumaları beraberinde getirdi. Batılı ülkeler Arap dünyasındaki isyanları uzun bir süre otoriter rejimlerin baskısı altında ezilmiş toplumların demokratik haklarının dışavurumu şeklinde değerlendirdi. Rusya ise Batı'nın ayaklanmaları kıskırtma yoluyla Ortadoğu'da yeni bir renkli devrimler serisini yürürlüğe koyduğu ve bu durumunda kendi çıkarları bakımından bölgede gerilemeye neden olacağı sonucunu çıkardı. Bu algı, halihazırda "vesayet savaşları" boyutunu da aşan Suriye krizinin Rusya ve ABD/Batılı güçler arasında uluslararası güç mücadelesi şeklinde sürdürülmesi sonucunu verdi.

Suriye krizi her şeyden önce Moskova'nın, Batılı güçlerin bir başka coğrafyada muhtemel bir askeri müdahalesini Irak ve Kosova gibi önceki örneklerin aksine engelleme kapasitesi gösterebileceğini de ortaya koydu. Buysa Suriye'nin ötesinde Ukrayna ve diğer birçok bölgesel sorunla Rusya'nın artık yeniden dikkate alınması gerekli bir büyük güç olduğu iddiasını destekleyen bir tabloyu karşımıza çıkardı. Ekonomik yetersizlikleri bir yana, Moskova'nın Batı merkezli tek kutuplu dünya düzenine karşı yeni inişiyatifler alabilmesi ve de doğrudan ortak bir sınıra sahip olmadığı bir coğrafyada bu güç mücadelesini bütün risklerine rağmen hâlâ sürdürebilemeye yeteneği sergilemesi Putin Rusya'sının aradığı dünya düzenini Kaf Dağı'nın ardında olmadığını da göstermiş oldu. 6

PUTİN: GİZEMLİ ÇAR

RUSYA DEVLET BAŞKANLIĞI görevine 18 Mart 2018 tarihinde yüzde 77 oyla döndürüldü kez seçilen Vladimir Putin, adını şimdiki Rusların tarihine kalın harflerle yazdırmış en güçlü liderler arasında yer alıyor. Fiili olarak 2000 yılı başından beri Rusya'yı yöneten Putin, yeni dönemini "kazasız belası" atlatılabilirse (devlet başkanlığında art arda en fazla iki dönem sınırılması dolayısıyla) 2024 yılında görevini halefine devredecek.

Putin, 1952 yılında o dönemki adı Leningrad, şimdiki ise St Petersburg olan estetik harikası kentte doğdu. Onun hakkında bildiklerimiz, Rus devletinin bilmemize izin verdiği kadar. Devlet başkanlığına kadar yükselen eski bir istihbarat elemanının hayat serencamı hakkında arşivler bir yere kadar açık. Ancak ejderha yılı ve terazi burcunda dünyaya gözlerini açan Putin'in "güç" kavramıyla ilişkisi, iktidar tutkusu, enerjisi, hırslarını dizginleyebilen dengeli ve soğukkanlı kişiliği doğum tarihi konusunda fazla şüphe uyandırmıyor.

Putin'in babası da kendi gibi Vladimir. Rusya'da babanın oğluna kendi ismini vermesi sık rastlanan bir durum. 2. Dünya Savaşı'nda Leningrad kuşatması sırasında Almanlara karşı savaşıyan baba Vladimir, Kızıl Ordü'nün madalyayla şerefletirdiği savaş gazilerinden. Fabrika işçisi olarak çalışan annesi Maria da yine Leningrad savunmasında katılıp sonrasında kahramanlığından ötürü onurlandırılanlardan. İlginç ki önce annesi sonra da babası art arda 1998 ve 1999 yıllarında Putin'in Rus istihbaratı FSB'nin başına getirildiği 1998 Temmuz'unu takiben hayatını kaybediyor. Pek tabii, bizler bu bilgiyi de aradan ancak 15 yıldan fazla süre geçtikten sonra Putin'in yine kendi ifadelerinden öğrenebiliyoruz.

Putin, ender rastlanan soy isimlerden. Tarihte bazı kişiliklere karşılık gelse de Ruslarda isimlerin çoğunun bir anlamı yoktur. Putin de biraz öyle. Eski Slav isimlerinden Putimir, Putislav, Putyay'dan türetildiğini ileri süren bazı dilciler olduğu gibi puty (yol) ve mir (dünya; barış) kelimelerinin farklı şekilde birleşiminden geldiğini iddia edenler de var. Ancak her halükârda soy isminin esrarengizliğinin Putin'in kendi kişisel gizemi ile bütünlük arz ettiği açık. Sıradan bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelen Putin'in dış görünüşü ve hadiselerle karşı verdiği refleksleri de dikkate alındığında, Putin'in tipik bir Rus olduğu söylenbilir.

Devlet bize Putin'in kardeşiz büyüdüğünü de söylüyor; daha doğrusu şu an hayatta bir kardeşinin olmadığını. 2. Dünya Savaşı sırasında difteri hastalığına yakalanan Putin'in abisi üç yaşında hayatını kaybediyor. İlk gençliğini St Petersburg'da ailesiyle tek odalı kömün evde geçiren Putin'in hayalleri Sovyet istihbarat teşkilatı KGB'de çalışma arzusuyla kelleniyor. Sovyetler döneminde iki kişiden birinin istihbaratla doğrudan ilişki temasında bulunduğu bir ortamda Putin'in arzusu bulundabilir.

Lise eğitimi sonrası Putin'in böylelikle kapısını ilk çalacağı kurum KGB'nin Leningrad şubesi olur. KGB ise Putin'e öncelikle hukuk eğitimi almasını salık verir. O dönemde KGB'nin kapısının nasıl bu kadar kolayca çalınabildiğinin de, istihbaratın 17 yaşındaki bir çocuğun kariyerini yönlendiriciliğinin detayları da bugün bile büyük muamma.

Putin KGB'yi dinler ve Leningrad Devlet Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne kaydını yaptırır. Bu dönemde Putin, kısa bir filmde başansız figüran rolü denemesinden sonra kendini felsefi öğretilerle dolu dövüş sanatı judoda geliştirir. Komünist Parti'nin gençlik yapılanmasının oktyabryanok (küçük ekim devrimcisi), pioneer (öncü), komsomol (genç komünist) aşamalarından geçen Putin, üniversitede parti üyesi de olur. Böylelikle mezuniyet sonrası 1975'te KGB'ye girişinin öbünde artık bir engel kalmaz.

KGB'nin farklı birimlerinde çalışan

Putin özellikle karşı istihbarat ve dış istihbaratın aranan adamlarından olur. Bu süreçte Almanca da öğrenen Putin'in yurtdışındaki ilk görev yeri 1985 yılında gittiği Doğu Almanya'nın Dresden şehridir. ABD ve Batı Avrupa ülkeleri hakkında istihbarat topladığı Doğu Almanya'da özellikle Berlin Duvarı'nın yıkılması sırasında yaşadığı tecrübeler ve edindiği sıkı dostluklar, KGB yarbayı Putin'e hayatının ilerleyen yıllarında da yol gösterici olur. Günümüzde Rus savunma ve silah sanayi tekelisi Rostekh'in yöneticisi Sergey Çemezov, Rusya'nın petrol devi Rosneft'in başkanı Igor Seçin, Rusya'nın bütün petrol boru hatlarını işleten diğer dev şirket Transneft'in CEO'su Nikolay Tokarev, eski savunma bakanı ve kısa bir süre öncesine kadar Kremlin Başkanlık İdaresi'nin başında bulunan şimdikiye Putin'in yardımcılığı görevindeki Sergey Ivanov ve daha niceleri hep Putin'in KGB'de birlikte çalıştığı isimler arasında.

KGB'de çalışırken Putin 1983 yılında Ludmila ile evlenir. Çiftin Maria (1985) ve Ekaterina (1986) isiminde iki kızı olur. 2013 Haziran ayında Putin ve eşi Kremlin'deki bir bale gösterisi sonrası canlı yayında verdikleri mülakatta boşanmaya karar verdiklerini açıklar. Birlikte çok nadir fotoğraf vermiş olan çiftin boşanma nedeni de pek tabii meçhul. Putin'in bir süredir sporcu ve iş kadını Alina Kabayeva ile birlikte olduğuna dair dedikodular çıksa da bunun teyidi mümkün değil. Putin'in kızları hakkında bütün bilgiler Kremlin'in filtresinden sızdıranlar kadar. Putin en son geçtiğimiz yıl (isimlerini veremeyerek) ikitorunun bulunduğu bilgisini paylaştı.

Aile hayatındaki bilinmezlikler bir

yana, Putin'in iş hayatına hâlâ açık bırakılan bazı kapı aralıklarından bakabilmek mümkün. 1990 başında Leningrad'da dönen Putin kendini SSCB siyasetinin kaynayan kazanında bulacaktır. Sovyetlerin dağılışı sırasında KGB'ye birkaç defa istifa mektubu yazan Putin'in istifalarının kabul edilip edilmediği bilinmiyor; ancak istihbaratta emekliliğin olmadığı da bir gerçek, hele söz konusu Rus istihbaratı ise.

Leningrad Devlet Üniversitesi'nden eski hocası Anatoliy Sobçak'ın 1991'de St Petersburg şehrine belediye başkanı seçilmesiyle Putin de belediyenin dış ilişkilerden sorumlu komitenin başkanı olur. Sobçak'ın en güvendiği isimler arasında yer alan Putin'in St Petersburg'daki "hassas işçiliği" kısa sürede Moskova'nın da dikkatini çeker. Nitekim 1996 yazındaki seçimleri Sobçak kaybetse de Putin'in önü açılır. Aynı yıl Ağustos ayında Kremlin'den davet alan Putin'in yeni adresi artık Moskova'dır.

Kremlin Başkanlık İdaresi'nde üst düzey görevlerde devlet yönetimi öncesi bir süre staj yaptırılan Putin yaklaşık iki yıl sonra da KGB'nin ardılı FSB'nin başına getirilir. Tabii bu arada ekonomi alanında doktorasını da tamamlayan Putin'in tez konusu ise enerji ve maden kaynaklarının üretiminde stratejik planlama üzerinedir. St. Petersburg'dan tanışıklığının olduğu Dmitri Medvedev (Başbakan), Aleksey Miller (Gazprom Başkanı), German Gref (Sberbank CEO'su), Sergey Narişkin (Dış İstihbarat Servisi SVR Başkanı) gibi isimler de yine Putin'in Moskova'daki "yoldaşları" arasında yerini alır.

FSB Direktörlüğü'nden iktidar piramidinde zirvenin bir önceki adımı olarak başbakanlığa ise Putin 1999 Ağustos'u'nda atanır. Putin'in "yetiştirilişi ve yükselişi", pek tabii Rusya'nın "derin devleti" olan istihbaratın 1990'ların çalkantılı süreci sonrasında ülke yönetiminde ipleri eline almaya karar verip

uyguladığı stratejiyle mümkün oldu. Nitekim Devlet Başkanı Boris Yeltsin'in 31 Aralık 1999 yılbaşı gecesi görevinden istifa ederken yerine bıraktığı ve kendisine toplumdaki destek istediği isim Putin'den başkası değildi. Belki de iktidar hırsını (varsa da) görünür kılmaması o dönem başkanlık görevine getirilmesinde muhtemel adaylar arasından Putin'i herkes için tercih edilirdi.

2000 başından günümüze değin Putin'in liderliğindeki Rusya'nın henüz ciddi bir "yol kazasına" uğramadığı söylenebilir. Bununla birlikte Batı ile yaşanan krizler, Ortadoğu'ya dönüşün beraberinde getirdiği birçok güvenlik riski, ekonomideki yapısal sorunlar, rüşvet, etnik milliyetçilik gibi gündemler Putin'in yeni dönem ajandasının ilk sıradaki başlıkları arasında yer alıyor. Moskovalılar, uçuşuz bucaksız Rus topraklarını, hayat pahalılığını ve bezdiren Rus bürokrasisini kast ederek Rusya'da "bin kilometrenin yol addedilmediğini, bin doların para olmadığını, bir senenin de zamandan sayılmadığını" söylerler. Devrimler ülkesi Rusya'da 2024'e uzanan yolda yaşanabilecek ani sürprizler, Moskovalıların keyifle birlikte "gün ola, harman ola" deyimini de yine aklımızın dışına çıkarmamız gerektiğini kulağımıza fısıldıyor.

Rusya Federasyonu'nun ilk başkanı Boris Yeltsin, 1991 Haziran'ında, başkanlık için seçim kampanyası sırasında bir askerî birliği ziyaret ederken görülüyor (solda).

Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, Moskova'da, 2000 yılında, Kremlin'de, Paskalya yortusuna katıldı (üste).

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://ranney.org>

